

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 347

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Magdalena Rękas

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-418-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarzyńska: Projekcja opłacalności zbóż i rzepaku w zależności od kosztów uprawy i wyników produkcyjnych	13
Irena Augustyńska-Grzymek: Bezrobocie a emigracja ludności wiejskiej na przykładzie regionu Pomorze i Mazury	22
Ryszard Barczyk: Znaczenie przemian banków komercyjnych w kształtowaniu morfologii cykli kredytowych w Polsce w latach 1998-2013	32
Nicoletta Baskiewicz: The role of the process owner in the successive stages of the process management	45
Aneta Bernatowicz: Zarządzanie zasobami ludzkimi w procesie budowania kapitału pracy przedsiębiorstwa budowlanego	56
Agnieszka Bretyn: Konsumpcja gospodarstw domowych w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej	65
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Dystrybucja produktów na tle pozostałych obszarów wykorzystania Internetu w przedsiębiorstwach sektora żywnościowego (np. woj. podkarpackiego)	75
Sławomir Czetwertyński: Wirtualizacja dóbr informacyjnych na przykładzie usługi „wideo na życzenie”	86
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Koszty żywienia krów w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka	97
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Rynek mikrokredytów – analiza porównawcza na przykładzie Polski i Niemiec	105
Grzegorz Dybowski: Relacje ekonomiczne w polskim łańcuchu drobiarskim.....	115
Mateusz Folwarski: Analiza zależności wpływu wybranych zmiennych na poziom wynagrodzeń kadr zarządzających w bankach w wybranych krajach	125
Artur Grabowski: Znaczenie ekonomiczne zimowych igrzysk olimpijskich – implikacje dla Polski	134
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: The selected problems of economic development of Mexico at the beginning of the twenty-first century....	144
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analysis of the impact of economies' internationalization in the portfolio management process	155
Anna Horodecka: „Homo oeconomicus” jako podstawa ekonomii – krytyka i alternatywy	166

Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: Franczyza w małych i średnich sklepach spożywczych działających w Polsce.....	184
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modelowanie rynku energii przy użyciu nowoczesnych metod prognostycznych.....	195
Michał Jurek: Model biznesowy banków spółdzielczych w Polsce – ryzyko i wyzwania.....	205
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Wielowymiarowa analiza porównawcza rozwoju regionalnego Polski Wschodniej i Zachodniej.....	215
Janusz Kot, Ewa Kraska: Współpraca jako element działalności przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach (na przykładzie regionu świętokrzyskiego).....	228
Andrzej Kowalczyk: Konkurencyjność przedsiębiorstw – wybrane zagadnienia.....	239
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Alternatywne podejście do analizy efektów BIZ w obszarze produktywności.....	251
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Rola integracji gospodarczej w kształtowaniu procesów rozwojowych – analiza w kontekście kreatywnej destrukcji.....	262
Hanna Kruk: Hipoteza rajów dla zanieczyszczeń – ujęcie teoretyczne.....	272
Anna Krzysztofek: Nowa formuła Respect Index.....	282
Justyna Kujawska: DEA jako metoda oceny niemedycejskich determinantów zdrowia.....	293
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Polski.....	303
Wojciech Leoński: Korzyści i koszty związane ze stosowaniem koncepcji CSR w przedsiębiorstwie.....	314
Józef Łobocki: Rola zakorzenienia lokalnego w warunkach gospodarki globalnej.....	323
Agnieszka Łopatka: Rozwój społeczny z rozróżnieniem płci w aspekcie wskaźnika HDI w Polsce.....	331
Aleksandra Majda: Internal determinants of competitive advantage in Polish and Italian family businesses in the time of knowledge-based economy-comparative analysis.....	341
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analiza przebiegu i realizacji działań zawartych w IV osi „Leader” PROW 2007-2013.....	353
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Przemiarne zróżnicowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa w Polsce.....	363
Artur Ostromięcki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Znaczenie zasobów ziemi w działalności rolniczej rolników prowadzących dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą.....	373
Magdalena Ratalewska: Przedsiębiorczość w sektorach kreatywnych.....	382

Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Sezonowość bezrobocia w krajach Unii Europejskiej.....	391
Agnieszka Skoczyła-Tworek: System kontroli wewnętrznej jako strategiczna linia obrony przed ryzykiem korporacyjnym.....	400
Feliks Marek Stawarczyk: Płaca minimalna a zatrudnienie – teoria i praktyka	409
Stanisław Swadźba: 10 lat w Unii Europejskiej. Gospodarka Polski na tle pozostałych gospodarek nowych krajów członkowskich.....	419
Piotr Szajner: System regulacji rynku cukru w UE a funkcjonowanie oligopolu cukrowego w Polsce.....	431
Jarosław Szostak: Przyczynek do rozważań wokół społecznej gospodarki rynkowej.....	441
Monika Szyda: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju handlu internetowego w Polsce.....	454
Piotr Urbanek: Programy partycypacji we własności jako narzędzie kreacji czy destrukcji wartości dla akcjonariuszy.....	464
Zuzanna Urbanowicz: Wpływ polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego na stabilność cen w strefie euro.....	473
Małgorzata Wachowska: Rola bliskości geograficznej w pozyskiwaniu wiedzy. Badanie cytowań patentowych.....	483
Tatiana Wiśniewska: Funkcjonowanie placówek medycznych w kontekście wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w świetle badań własnych.....	492
Danuta Wiczak-Roszkowska: Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego w Polsce.....	503
Renata Wojciechowska: Schemat wiedzy naukowej w ekonomii.....	514
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Strukturalny wymiar kapitału społecznego w Polsce.....	522
Grażyna Wolska: CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce.	533
Anna Zielińska-Chmielewska: Ocena realizacji strategii finansowych wybranych giełdowych spółek mięsnych w latach 2005-2011.....	543
Mariusz Zieliński: Koncepcja CSR z perspektywy państwa i przedsiębiorstwa.....	552
Krzysztof Zmarzłowski: Czynniki różnicujące spożycie piwa w polskich gospodarstwach domowych w latach 1999-2008.....	561

Summaries

Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarżyńska: The projection of profitability of cereals and oil rapeseed depending on the level of costs of cultivation and production results.....	21
Irena Augustyńska-Grzymek: Unemployment vs. emigration of rural population on the example of Pomorze and Mazury region.....	31

Ryszard Barczyk: Significance of transformation of commercial banks for shaping the morphology of credit cycles in Poland in the years 1998-2013	44
Nicoletta Baskiewicz: Zadania właściciela procesu w kolejnych etapach zarządzania procesami.....	55
Aneta Bernatowicz: Human resource management in the process of building a construction company's human capital.....	64
Agnieszka Bretyn: Household consumption in Poland in comparison to selected European Union countries.....	74
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Distribution of products against the background of other areas of using Internet in the food sector enterprises (eg. Podkarpackie Voivodeship).....	85
Sławomir Czetwertyński: The virtualization of information goods on the example of video on demand.....	96
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Costs of feeding cows in farms specializing in milk production	104
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Microcredit market. Polish and German framework.....	114
Grzegorz Dybowski: Economic relationships in Polish poultry meat chain ..	124
Mateusz Folwarski: Analysis of dependencies of influence of selected variables on the level of remuneration of senior management in banks in chosen countries.....	133
Artur Grabowski: The economic impact of the Winter Olympic Games. Recommendation for Poland.....	143
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: Wybrane problemy rozwoju gospodarczego Meksyku na początku XXI wieku	154
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analiza wpływu internacjonalizacji gospodarek na proces zarządzania portfelem	164
Anna Horodecka: Homo oeconomicus, as the basis of economics. Criticism and alternatives	183
Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: The franchise business model in small and medium-sized food stores operating in Poland.....	194
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modeling the energy market using modern forecasting methods.....	204
Michał Jurek: Business model of cooperative banks in Poland. Risks and challenges	214
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Multidimensional comparative analysis of regional development of western and eastern Poland.....	227
Janusz Kot, Ewa Kraska: Cooperation as part of the activities of companies located in clusters (on the example of Świętokrzyskie region).....	238
Andrzej Kowalczyk: Competitiveness of enterprises. Selected issues.....	250

Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: FDI effects on productivity. An alternative approach	261
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: The role of international integration in economic development. Analysis in the context of creative destruction.....	271
Hanna Kruk: Pollution heaven hypothesis. Theoretical approach	281
Anna Krzysztofek: New formula of Respect Index.....	292
Justyna Kujawska: DEA as a method for evaluating of non-medical health determinants.....	302
Paweł Kulpaka: M. Friedman permanent consumption model and Keynesian consumption functions. Empirical verification of the selected theories on the example of Poland	313
Wojciech Leoński: Benefits and costs connected with CSR in enterprises.....	322
Józef Łobocki: The role of local embeddedness under conditions of global economy.....	330
Agnieszka Łopatka: Analysis of social development, including sex indicator by Human Development Index in Poland.....	340
Aleksandra Majda: Źródła przewagi konkurencyjnej firm rodzinnych w Polsce i we Włoszech w czasach gospodarki opartej na wiedzy – analiza porównawcza	352
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analysis of process and realization of activities implemented in IV axis “Leader” of RADP 2007-2013 ..	362
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Spatial differentiation of agriculture productive potential in Poland.....	372
Artur Ostromięcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: The importance of land resources in non-agricultural business of farmers running additional non-agricultural business activity	381
Magdalena Ratalewska: Entrepreneurship in creative sectors.....	390
Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Seasonality of unemployment in EU countries.....	399
Agnieszka Skoczylas-Tworek: The internal control system as a strategic line of defence against corporate risk	408
Feliks Marek Stawarczyk: Minimum wages and employment. Theory and practice.....	418
Stanisław Swadźba: 10 years in the European Union. Polish economy against the background of the new member states.....	430
Piotr Szajner: Sugar market regime in the EU vs. oligopoly in Polish sugar .	440
Jarosław Szostak: Socio-economic growth as a rationale for the social market economy model.....	453
Monika Szyda: Economic determinants of e-commerce development in Poland	463

Piotr Urbanek: Long term incentives programs in the process of creation or destruction of shareholder value	472
Zuzanna Urbanowicz: Impact of monetary policy of the European Central Bank on price stability in the eurozone	482
Małgorzata Wachowska: The role of geographic proximity in knowledge acquisition. A study of patent citations	491
Tatiana Wiśniewska: Functioning of medical facilities in the context of Information and Communication Technology in the light of own research ..	502
Danuta Wiczak-Roszkowska: Spatial diversity of human capital in Poland	513
Renata Wojciechowska: Scientific knowledge scheme in economics	521
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Structural dimension of social capital in Poland	532
Grażyna Wolska: CSR as a modern concept of economic activity. CSR awareness in Poland	542
Anna Zielińska-Chmielewska: Assessment of financial strategies implementation of chosen stock meat enterprises in the period 2005-2011	551
Mariusz Zieliński: The concept of the CSR from the state and the company perspective	560
Krzysztof Zmarzłowski: Factors differentiating beer consumption in Polish households in the years 1999-2008.....	570

Małgorzata Deszczka-Tarnowska

Politechnika Warszawska

e-mail: m.deszczka@ans.pw.edu.pl

RYNEK MIKROKREDYTÓW – ANALIZA PORÓWNAWCZA NA PRZYKŁADZIE POLSKI I NIEMIEC

Streszczenie: Rynek mikro kredytów jest rynkiem komplementarnym w stosunku do tradycyjnego sektora bankowego w zakresie instrumentów kredytowych dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz początkujących firm. Trudności z dostępem sektora MŚP do instrumentów kredytowych oferowanych przez banki są wynikiem zjawiska asymetrii informacji oraz wysokiego ryzyka, jakie ten sektor może generować. W odpowiedzi na zaistniałą sytuację kraje zarówno Europy Zachodniej, jak i Środkowo-Wschodniej angażują się w rozwijanie sektora mikrofinansów, tworząc odpowiednie warunki bądź wspierając powstające instytucje. Podmiotami uczestniczącymi w budowie tego sektora w skali Europy są także: Europejska Sieć Mikrofinansów oraz Unia Europejska. Celem badawczym artykułu jest przedstawienie idei funkcjonowania europejskiego sektora mikrofinansowania ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozwiązania instytucjonalno-prawne zastosowane w Polsce i w Niemczech.

Słowa kluczowe: mikro kredyty, mikro finanse, wykluczenie finansowe, sektor MŚP.

DOI: 10.15611/pn.2014.347.10

1. Wstęp

Model konkurencji doskonałej, który zakładał swobodne kształtowanie się ceny równowagi na rynku w wyniku gry popytu i podaży oraz nieograniczony dostęp do informacji, stanowił często punkt wyjścia dla analiz prowadzonych przez badaczy – reprezentujących ekonomię neoklasyczną. W praktyce większość współczesnych rynków wykazuje cechy konkurencji niedoskonałej, czego przykładem jest m.in. rynek kredytowy.

Rynek kredytów, będący częścią rynku finansowego, charakteryzują sytuacje, które wskazują na jego niedoskonałość, zwłaszcza w segmencie dotyczącym obsługi sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) oraz firm działających krótko na rynku. Pomimo potencjalnego popytu na kapitał, zgłaszanego przez sektor MŚP, zdarza się, że w ogóle nie dochodzi do transakcji, przez co najmniejsi przedsiębiorcy

mają utrudniony lub wręcz zamknięty dostęp do finansowania zewnętrznego w formie kredytów bankowych.

Prowadzi to do hamowania i ograniczania szeroko pojętego procesu gospodarowania, który stoi w centrum zainteresowania ekonomii. Powyższa sytuacja przyczyniła się do powstania nowego segmentu rynku, jakim są mikrofinanse, w tym rynek mikrokredytów, oraz do szukania efektywnych rozwiązań instytucjonalno-prawnych oraz przyczyn zaistniałego problemu. Stanowi to obszar badawczy dla drugiego nurtu – ekonomii alternatywnej.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie funkcjonowania europejskiego systemu mikrokredytów ze szczególnym zwróceniem uwagi na system polski i niemiecki. Teza artykułu została sformułowana w następujący sposób: bez względu na skalę i przyczynę problemów społeczno-gospodarczych w Europie Zachodniej i Środkowo-Wschodniej system europejskich mikrofinansów stanowi istotny, stale rozwijany element rynku finansowego.

2. Mikrokredyty głównym elementem mikrofinansów

W krajach rozwijających się, jak również rozwiniętych funkcjonują na rynku podmioty dysponujące skromnymi zasobami kapitałowymi, które mogłyby przeznaczyć na oszczędności, bądź przy niskim wyposażeniu w kapitał rzeczowy i finansowy zgłaszające zapotrzebowanie na środki pieniężne, ale w stosunkowo niskich kwotach. Tradycyjny sektor bankowy, oparty zazwyczaj na instytucjach komercyjnych, nastawionych na zysk, wykorzystujących efekty skali, może nie być zainteresowany obsługą i kreowaniem ofert wśród tego typu drobnych klientów. Powstaje wówczas problem wykluczenia finansowego, który polega na braku dostępu określonych grup podmiotów do usług finansowych [Mikołajczyk, Kurczewska 2011, s. 16].

Stworzenie systemu mikrofinansów stanowiło zatem odpowiedź na pojawiające się zjawisko wykluczenia finansowego, a tym samym występującą niedoskonałość rynku. Pierwsze instytucje mikrofinansowe powstały na początku lat dziewięćdziesiątych w związku z nasilającymi się problemami, takimi jak: wysoka stopa bezrobocia i skala ubóstwa, postępujące procesy transformacji [Armendariz de Agnion, Morduch 2009, s. 14]. Do popularyzacji i rozwoju mikrofinansów przyczynił się pochodzący z Bangladeszu Muhammad Yunus¹ – zwany „ojcem mikrofinansów”, któremu w roku 2006 została przyznana Pokojowa Nagroda Nobla za wkład w rozwój mikrofinansów i działania na rzecz ograniczania ubóstwa na świecie. Z kolei rok 2005 został ogłoszony przez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ) Międzynarodowym Rokiem Mikrokredytu.

¹ W ostatnim czasie, w związku z coraz większym zainteresowaniem i znaczeniem dla rozwoju społeczno-gospodarczego mikrofinansów, w tym mikrokredytów, w Polsce pojawiają się tłumaczenia książek M. Yunusa, m.in.: *Przedsiębiorstwo społeczne. Kapitalizm dla ludzi*, Wydawnictwo ConCorda, Warszawa 2011; *Bankier ubogich. Historia mikrokredytu*, Wydawnictwo ConCorda, Warszawa 2012; *Świat bez ubóstwa. Czas na przedsiębiorstwo społeczne*, Wydawnictwo ConCorda, Warszawa 2013.

Mikrofinanse zorientowane są na określoną grupę podmiotów. Oferta produktowa tego segmentu charakteryzuje się niewielką skalą i obejmuje następujące instrumenty [Armendariz de Agnion, Morduch 2009, s. 41; Jayo i in. 2010, s. 46]: dłużne (mikrokredyty, mikropożyczki); oszczędnościowe (lokaty i inne produkty); ubezpieczeniowe (tzw. mikroubezpieczenia); wspierające przedsiębiorczość (pomoc przy dystrybucji i działaniach marketingowych); inne usługi finansowe (np.: przekazy pieniężne, doradztwo finansowe).

Spośród wyżej wymienionych instrumentów współcześnie najwyższą dynamiką rozwoju charakteryzuje się rynek mikro kredytów i mikro pożyczek², który jest intensywnie wspierany zarówno przez instytucje międzynarodowe (ONZ, Unię Europejską – UE), jak i instytucje krajowe, lokalne (np. rządy poszczególnych państw, jednostki samorządu terytorialnego)³.

Według przyjętej definicji, mikro kredyty w zależności od przeznaczenia i grupy docelowej, do której są kierowane, można podzielić na dwa segmenty [Bendig i in. 2012, s. 6]:

1) mikro kredyty w związku z wykonywaną działalnością gospodarczą do kwoty 25 tys. euro przeznaczone dla mikro przedsiębiorstw i na rozwój osób samozatrudnionych;

2) mikro kredyty dla osób fizycznych do kwoty 25 tys. euro przeznaczone na rozwój osobisty, konieczne opłaty oraz na zaspokojenie potrzeb konsumpcyjnych.

Definicja opisująca mikro kredyty dla przedsiębiorstw (punkt 1) została przyjęta przez UE jako oficjalna definicja mikro kredytów, która ma przyczynić się przede wszystkim do wspierania i rozwoju małej przedsiębiorczości wśród różnych grup podmiotów [Fila 2012, s. 155].

Instytucją, która regularnie monitoruje i bada rynek mikro finansów w Europie, jest Europejska Sieć Mikro finansów⁴ (European Microfinance Network, EMN). Sieć funkcjonuje od kwietnia 2003 roku, a inicjatorami jej powstania były trzy podmioty z trzech różnych krajów [Pluskota 2009, s. 98]: Aolie (Francja), nef (Wielka Brytania) i evers&jung (Niemcy). Współcześnie EMN zrzesza około 80 członków z 22 krajów⁵. Do EMN należą dwie instytucje z Polski: Microfinance Center Poland z siedzibą w Warszawie – członek regionalnej sieci Microfinance Center, oraz Polski Związek Funduszy Pożyczkowych (PZFP) z siedzibą w Warszawie. Z niemieckich instytucji EMN zasilają trzy podmioty: Niemiecki Instytut Mikro finansowania

² Z ostatnio przeprowadzonych badań nad rynkiem mikro kredytów w Europie wynikało, że 34% instytucji stanowiły podmioty udzielające mikro kredytów, 17% – posiadające produkty oszczędnościowe i 9% – oferujące mikroubezpieczenia [Bendig i in. 2012, s. 10].

³ Ponieważ dominującym produktem mikro finansów są mikro kredyty/mikro pożyczki, można znaleźć w niektórych opracowaniach dot. mikro finansowania używania pojęcia mikro kredytu jako synonim mikro finansów [Mark i in. 2008, s. 1].

⁴ Do tej pory EMN przeprowadziło pięć analiz dot. rynku mikro finansów w Europie. Pierwszy raport obejmował lata 2002-2003, ostatni wydany raport z 2012 roku dotyczył lat 2010-2011.

⁵ Zob. strona internetowa EMN: www.european-microfinance.org, (data pobrania 13.04.2014 r.).

(z niem. Deutsches Mikrofinanz Institut, DMI) z siedzibą w Berlinie, GLS Bank i pierwotny założyciel: firma evers&jung z siedzibą w Hamburgu.

Nowym, obiecującym sektorem, który rozwija się w ramach europejskich mikrofinansów (mikrokredytów), a także wpisuje się w działania i strategię zrównoważonego rozwoju UE, jest sektor „zielonych mikrofinansów”⁶. Nie została jeszcze opracowana oficjalna definicja tego pojęcia, ale poprzez zielone mikrofinanse należy rozumieć wszelkie inicjatywy na rzecz środowiska podejmowane przez instytucje mikrofinansujące [Forcella 2013, s. 10-11]. Biorąc pod uwagę tylko rynek mikrokredytów, przyjazne działania na rzecz środowiska polegałyby na rozwinięciu oferty kredytowej, w której pozyskany kapitał byłby przeznaczany na przedsięwzięcia z zakresu racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska.

3. Znaczenie mikrokredytów w Europie

W dokumentach opracowanych na szczeblach międzynarodowych wskazuje się na następującą rolę mikrokredytów (mikrofinansów) we współczesnej, europejskiej gospodarce [Bendig i in. 2012, s. 10-11; Jayo i in. 2010, s. 11, 50]:

- narzędzie polityki socjalnej służące do: ograniczania poziomu ubóstwa; włączenia społecznego osób wykluczonych poprzez rozwój małej przedsiębiorczości; kreowania nowych miejsc pracy w miejscach dotkniętych wysokim bezrobociem;
- narzędzie polityki gospodarczej wspierające mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa, prowadzące do ograniczania zjawiska wykluczenia finansowego wśród przedsiębiorców lub potencjalnych przedsiębiorców;
- narzędzie do neutralizowania skutków obecnego kryzysu finansowego, który w różnym stopniu dotknął poszczególne kraje w Europie, a przejawiającego się rosnącym poziomem bezrobocia oraz utrudnionym dostępem sektora MŚP do zewnętrznych źródeł finansowania, w tym kredytów bankowych.

Polityka kredytowa w stosunku do sektora MŚP charakteryzuje się koniunkturalnością [Idzik 2011, s. 88-89]. W okresie boomu gospodarczego można znaleźć produkty kredytowe, oszczędnościowe i inne dla najmniejszych podmiotów, co wynika ze wzrostu zainteresowania banków tą grupą odbiorców jako potencjalnym źródłem dodatkowych dochodów. Z kolei okres kryzysu charakteryzuje się zaostrzoną polityką kredytową i ograniczoną ofertą w stosunku do sektora MŚP, co wynika pośrednio z dużego ryzyka, jakie ta grupa w owym czasie generuje. Ukształtowany i stale rozwijający się segment mikrokredytów (mikrofinansów) ma stanowić zatem uzupełnienie tradycyjnego sektora bankowego, w sytuacji braku lub niekompletności ofert ze strony tego sektora.

Wskazując na grupy docelowe, do których kierowana jest w pierwszej kolejności oferta europejskich instytucji mikrokredytowych, należy stwierdzić, że na pierw-

⁶ Z ang. *green microfinance*.

szym miejscu znajdują się firmy nowo powstałe, tzw. start-upy, oraz mikroprzedsiębiorstwa. Start-upy oraz mikroprzedsiębiorstwa korzystają jeszcze w małym stopniu z finansowania w formie kredytów, co wynika z ich nastawienia (postaw) w stosunku do obcego źródła finansowania oraz trudności w uzyskaniu dostępu do tego typu produktów. Teorią, która częściowo może tłumaczyć awersję tych przedsiębiorstw do instrumentów dłużnych, jest teoria hierarchii źródeł finansowania (*pecking order theory*) [Duliniec 2011, s. 35-36]⁷. Według tej teorii przedsiębiorcy przy podejmowaniu decyzji finansowych kierują się odpowiednią hierarchią źródeł pozyskiwania kapitału, która wynika z potrzeby minimalizowania ryzyka oraz kosztów⁸.

Wysoki koszt kapitału, problem z dostępem do kredytu to m.in. skutek zjawiska asymetrii informacji, obserwowanego w sektorze bankowym. Na koszt kapitału w sektorze MŚP składają się bowiem następujące elementy [Michalski 2013, s. 19-20]: koszt kapitału obcego dla dużej firmy powiększony o premię za ryzyko w sektorze MŚP oraz premię związaną z kosztami asymetrii informacji, a pomniejszony o premię za koszty agencji dużego przedsiębiorstwa. Poprzez asymetrię informacji rozumie się różny, niesymetryczny poziom wyposażenia w wiedzę (informację) stron transakcji na korzyść przedsiębiorstwa. Dysponowanie bowiem kompletną i aktualną informacją przez bank minimalizowałoby po jego stronie ryzyko podjęcia niewłaściwych i kosztownych dla niego decyzji [Nowak 2013, s. 136-137]. Problem z asymetrią informacji, który podnosi koszt pozyskania kapitału dla przedsiębiorców, dotyczy przede wszystkim następującej grupy podmiotów:

- nowo powstałych nieposiadających jeszcze historii kredytowej, nawiązanej współpracy z bankiem oraz sprawdzonego modelu prowadzenia działalności. Wśród nowych podmiotów można wyróżnić te obciążone większym ryzykiem działania, tzw. przedsiębiorstwa innowacyjne, oraz te generujące mniejsze potencjalne ryzyko, tzw. przedsiębiorstwa naśladowcze [Bielawska 2007, s. 124-125];
- mikro i małych, które prowadzą niepełną księgowość służącą głównie do oszacowania obciążeń podatkowych w formie zryczałtowanej, np. karta podatkowa, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Wewnętrzny system księgowości stanowi cenne źródło informacji dla banku o efektywności działania danego przedsiębiorcy. Brak tego źródła może skutkować rosnącymi kosztami kredytowania, które nakłada bank na przedsiębiorcę;
- małych i znajdujących się w pierwszej fazie rozwoju, które dysponują skromnymi zasobami finansowymi, materialnymi i ubiegają się o stosunkowo niskie kwoty kredytu. Niskie kwoty kredytowania przy wysokim ryzyku działalności i wysokich kosztach oszacowania zdolności kredytowej takiego przedsiębiorcy skutkują niekorzystną relacją dla banku między wypracowaną potencjalną marżą z danego kredytu a kosztem poniesionym na obsługę takiego klienta [Krawczyk 2012, s. 31-32].

⁷ Do jej rozwoju przyczynili się S.C. Myers i S.N. Majluf.

⁸ Zob. także badania niemieckiej grupy bankowej KfW [Mark i in. 2008, s. 6-7, 17].

Banki, nie będąc w stanie dokładnie rozróżnić, jakie podmioty generują jak duży stopień ryzyka i chcąc ograniczyć negatywną selekcję, mogą zastosować racjonowanie kredytów⁹ i rygorystyczne wymogi dotyczące zabezpieczeń kredytu. Prowadzi to do dalszego ograniczania dostępu sektora MŚP do kredytów bankowych. Segment mikrokredytów ma stanowić w tym przypadku rynek komplementarny w stosunku do tradycyjnego rynku bankowego.

4. Rozwiązania polskie i niemieckie w zakresie mikrokredytów

Z problemem trudnego bądź ograniczonego dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania w ramach tradycyjnego systemu bankowego każde państwo radzi sobie w indywidualny sposób. Raporty o stanie mikrofinansów i mikrokredytów w krajach członkowskich UE wskazują na dużą heterogeniczność rozwiązań i funkcjonujących tam instytucji.

Zasadniczą różnicą pomiędzy Europą Zachodnią (Niemcami) i Środkowo-Wschodnią (Polską) był motyw budowania rynku mikrokredytów. W Europie Zachodniej rynek ten miał przyczyniać się do rozwiązywania problemów na rynku pracy, dotyczących zwłaszcza osób zagrożonych wykluczeniem, tj. osób bezrobotnych, w tym kobiet, osób niepełnosprawnych, imigrantów. Ponadto celem było wspieranie osób przedsiębiorczych, kreatywnych, których firmy znajdowały się w fazie początkowej [Mikołajczyk 2011, s. 45]. W Europie Środkowo-Wschodniej rozwój mikrofinansów wynikał z dokonującego się procesu transformacji, upadku dużych, nierentownych przedsiębiorstw państwowych i rozwoju drobnej przedsiębiorczości. Współcześnie mikrokredyty kierowane są do najmniejszych przedsiębiorstw, tzw. mikroprzedsiębiorstw, oraz małych firm działających krótko na rynku, którymi sektor bankowy nie jest zainteresowany.

Polski, zorganizowany system mikropożyczek powstał znacznie wcześniej niż system niemiecki. Pierwszą polską instytucją, która opracowała ofertę pożyczkową dla najmniejszych podmiotów, był fundusz pożyczkowy z Warszawy [Bartkowiak 2009, s. 110-111]. W Niemczech zorganizowany system mikropożyczek zaczął funkcjonować na dużą skalę dopiero w 2005 roku po powołaniu w 2004 roku Niemieckiego Instytutu Mikrofinansowania (DMI).

Zarówno polski, jak i niemiecki system mikrofinansów nie posiada bezpośrednich uregulowań prawnych odnoszących się do funkcjonowania instytucji mikrokredytujących (niebędących bankami). W Niemczech jedynie banki mogą prowadzić regularną działalność pożyczkową¹⁰, na co trzeba mieć zezwolenie. W Polsce banki

⁹ Można wyróżnić dwa typy racjonowania kredytów. Pierwszy polega na braku oferty kredytowej dla określonej grupy podmiotów, a drugi na zastosowaniu indywidualnej, subiektywnej oceny ryzyka i ustaleniu kosztu finansowania w ramach jednej, homogenicznej grupy podmiotów [Ślązak 2010, s. 136].

¹⁰ Regulują to przepisy niemieckiego prawa bankowego (z niem. Kreditwesengesetz, KWG).

także działają, opierając się na zezwoleniu, ale działalność pożyczkowa dozwolona jest także wśród innych podmiotów.

Według ostatniego raportu Europejskiej Sieci Mikrofinansów, w Polsce można wyróżnić cztery rodzaje podmiotów, które oferują mikrofinansowanie [Bendig i in. 2012, s. 76]:

1. Banki z ofertą dla sektora MSP (np. FM Bank działający od 2012 r.).
2. Klasyczne instytucje mikrofinansujące (np. Fundusz Mikro założony w 1994 r., klasyfikowany także jako fundusz pożyczkowy, kooperujący z FM Bankiem).
3. Kasy pożyczkowe (np. Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe, prowadzące działalność pożyczkową tylko dla swoich członków z przeznaczaniem na cele konsumpcyjne jak i gospodarcze).
4. Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe (np. Mazowiecki Regionalny Fundusz Pożyczkowy).

Fundusze pożyczkowe stanowią obecnie trzon systemu mikrofinansowania¹¹ i przez to pojęcie rozumie się instytucje niebędące bankami, które zapewniają dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania w formie pożyczek¹², głównie mikro- i małym przedsiębiorcom oraz osobom bezrobotnym zamierzającym rozwinąć własną działalność gospodarczą. Są sektorem komplementarnym w stosunku do sektora bankowego, niwelując tym samym istniejącą lukę kapitałową dotyczącą najmniejszych przedsiębiorców w dostępie do zewnętrznych, głównie bankowych, źródeł finansowania¹³. Mogą funkcjonować w formie: fundacji, agencji, stowarzyszeń.

Niemiecki sektor mikrofinansowania, z uwagi na ustanowiony monopol banków na regularną działalność pożyczkową, funkcjonuje inaczej. Można tutaj wyróżnić dwa modele mikro kredytowania [Bendig i in. 2012, s. 65-66]: tradycyjny model bankowy – skierowany do podmiotów wykazujących zdolność kredytową i spełniających kryteria ustanowione przez banki, oraz model kooperacyjny – nastwiony na klienta bez historii i zdolności kredytowej, którym banki jeszcze nie są zainteresowane.

Model bankowy opiera się na działalności państwowego banku KfW Mittelstandsbank oraz banków zlokalizowanych w poszczególnych landach tzw. Landesförderinstitute (LFI), które oferują mikro kredyty dla małych przedsiębiorców. Model kooperacyjny funkcjonuje, opierając się na współpracy 3 grup podmiotów, do których należą¹⁴:

¹¹ Według ostatniego raportu Polskiego Związku Funduszy Pożyczkowych (PZFP), na koniec 2012 r. działało w Polsce ok. 87 funduszy pożyczkowych, a ich poziom wyposażenia kapitałowego z roku na rok się powiększał [Polski Związek Funduszy Pożyczkowych 2013, s. 7, 21].

¹² Niektóre fundusze pożyczkowe udzielają pożyczek ponad kwotę 25 tys. euro.

¹³ Ponieważ system funduszy pożyczkowych jest jednym z lepiej rozwiniętych systemów w Europie, pojawiają się także opinie wśród naukowców o konkurencyjnym charakterze funduszy pożyczkowych w stosunku do sektora bankowego, [Filipiak 2013, s. 30, 33].

¹⁴ Zob. strona internetowa DMI: <http://www.mikrofinanz.net>.

1. Organizacja mikrofinansująca (z niem. Mikrofinanzierer) – nawiązuje bliską współpracę z kredytobiorcą i przez ten czas go monitoruje, ocenia potencjalnego kredytobiorcę w ujęciu jakościowym, szacuje wartość proponowanego zabezpieczenia kredytobiorcy, może pełnić także funkcje doradcze. Aby zapewnić wysoki i jednolity standard usług organizacji mikrofinansującej, każda z nich ma obowiązek uzyskać akredytację DMI¹⁵.

2. Niemiecki Mikrofundusz¹⁶ (z niem. Mikrofinanzfonds Deutschland) – zarządzany przez GLS Bank – przekazuje pozyskane środki finansowe¹⁷ na mikrokredyty bankowi, zajmuje się tworzeniem sieci mikrofinansów, partycypuje w ryzyku kredytowym.

3. Bank: GLS Bank – podejmuje ostateczną decyzję o możliwości udzielenia kredytu i zajmuje się jego administrowaniem.

Polskie fundusze pożyczkowe, jak również niemieckie organizacje mikrofinansujące działają z reguły w skali lokalnej i są nastawione na bliską współpracę z określonym kredytobiorcą. W Niemczech sieć organizacji mikrofinansujących jest bardziej rozbudowana pod względem liczby zaangażowanych podmiotów niż w Polsce.

5. Podsumowanie

Pierwsze instytucje mikrofinansujące powstały w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Motywy powoływania tego typu podmiotów były jednak inne w Europie Zachodniej i w Europie Środkowo-Wschodniej, co wynikało z różnego stopnia rozwoju poszczególnych krajów europejskich oraz źródeł ich problemów społeczno-gospodarczych. Niemniej jednak oba regiony doceniają wagę i znaczenie mikrofinansów, zwłaszcza w celu wspierania małej przedsiębiorczości, co jest widoczne w liczbie i strukturze członków Europejskiej Sieci Mikrofinansów oraz zastosowanych rozwiązaniach w różnych krajach, np. w Polsce i w Niemczech.

Trzonem systemu mikrofinansowania w Polsce są fundusze pożyczkowe, zrzeszone w PZFP lub wchodzące w skład instytucji Krajowego Systemu Usług (KSU)¹⁸. W Niemczech główną rolę w mikrofinansowaniu sektora MŚP, który ma ograniczony dostęp do ofert sektora bankowego, odgrywają organizacje mikrofinansujące

¹⁵ Obecnie 58 aktywnie działających instytucji mikrofinansujących posiada akredytację DMI, z czego 3 uzyskały akredytację w 2005 roku; 1 w 2006 r.; 2 w 2007 r.; 1 w 2008 r.; 28 w 2010 r.; 16 w 2011 r. i 7 w 2012 r. Instytucje mikrofinansujące obsługują ograniczony region, ale z reguły posiadają kilka placówek zlokalizowanych w różnych landach. Oferta jest głównie kierowana do: osób rozpoczynających działalność gospodarczą, samozatrudnionych, małych przedsiębiorstw i firm osób młodych. Powyższe dane wskazują na wzrost zainteresowania tym segmentem w Niemczech, zob. strona internetowa DMI (data pobrania: 13.04.2014 r.).

¹⁶ Podmiot funkcjonuje od 2000 roku.

¹⁷ Środki finansowe pochodzą od inwestorów i są pozyskiwane także z Unii Europejskiej.

¹⁸ Ta przynależność funduszy pożyczkowych do PZPF i KSU lub tylko do jednej z tych organizacji może powodować chaos informacyjny i zaburzać przejrzystość całego systemu.

działające w ramach modelu kooperacyjnego. W przeciwieństwie do rozwiązań polskich system niemiecki charakteryzuje przejrzystość i uporządkowanie z uwagi na obowiązek posiadania przez każdą organizację mikrofinansującą akredytacji DMI.

Zaangażowanie w rozwój mikrofinansów jest widoczne nie tylko na poziomie krajowym, ale i unijnym. Unia Europejska regularnie, w ramach różnych funduszy i programów, przeznacza środki pieniężne na wsparcie kapitałowe organizacji mikrofinansujących. Za przykład może posłużyć uruchomiona w 2008 roku inicjatywa „wspólne działanie na rzecz wsparcia instytucji mikrofinansujących w Europie” – JASMINE (Joint Action to Support Microfinance Institutions in Europe) oraz opracowanie w 2011 roku europejskiego kodeksu dobrego postępowania w zakresie udzielania mikrokredytów (European Code of Good Conduct for Microcredit Provision). Zadaniem kodeksu jest stworzenie pewnych wzorców i standardów udzielania mikrokredytów w Europie.

Literatura

- Armendariz de Agnion B., Morduch J., 2009, *Ekonomia mikrofinansów*, Wydawnictwo Anwero, Gdańsk.
- Bartkowiak B., 2009, *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.
- Bendig M., Unterberg M., Sarpong B., 2012, *Overview of the Microcredit Sector in the European Union*, European Microfinance Network (EMN) 2010-2011.
- Bielawska A., 2007, *Finansowanie procesu powstawania oraz rozwoju mikroprzedsiębiorstw oraz małych przedsiębiorstw*, [w:] *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Szkice o współczesnej przedsiębiorczości*, red. T. Łuczka, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Duliniec A., 2011, *Finansowanie przedsiębiorstwa. Strategie i instrumenty*, PWE, Warszawa.
- Fila J., 2012, *Mikrokredyty w Unii Europejskiej – istota, znaczenie, instrumenty*, [w:] *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, Mikrofirma 2012*, red. J. Buko, Uniwersytet Szczeciński, Zeszyty Naukowe nr 695, Szczecin.
- Filipiak B.Z., 2013, *Wyzwania kontra doświadczenia funduszy pożyczkowych w nowej perspektywie finansowej – w poszukiwaniu partnerów*, [w:] *Zwrotne instrumenty finansowe w procesie stymulowania rozwoju regionalnego*, red. A. Alińska, Warszawa.
- Forcella D., 2013, *European Green Microfinance. A first look*, European Microfinance Network.
- Idzik M., 2011, *Wybrane aspekty bankowej obsługi mikro i małych przedsiębiorstw*, [w:] *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, Mikrofirma 2011*, red. A. Bielawska, Uniwersytet Szczeciński, Zeszyty Naukowe nr 637, Szczecin.
- Jayo B., Gonzalez A., Conzett C., 2010, *Overview of the Microcredit Sector in the European Union*, EMN Working Paper No 6, 2006-2008, Foundation Nantik Lum.
- Krawczyk M., 2012, *Finansowanie innowacyjnej działalności MŚP. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Mark K., Spengler H., Reize F., 2008, *Der Markt für Mikrofinanzierung in Deutschland: Marktgröße, Instrumente und Finanzierungsschwierigkeiten*, KfW Bankengruppe, nr 35.
- Michalski G., 2013, *Płynność finansowa w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Mikołajczyk B., Kurczewska A., 2011, *Pojęcie mikrofinansów i mikrokredytu*, [w:] *Mikrokredyty w Europie sposobem na pobudzenie przedsiębiorczości i walkę z wykluczeniem społecznym*, red. B. Mikołajczyk, A. Kurczewska, Difin, Warszawa.
- Mikołajczyk B., 2011, *Statystyczny obraz mikrofinansów w Europie*, [w:] *Mikrokredyty w Europie sposobem na pobudzenie przedsiębiorczości i walkę z wykluczeniem społecznym*, red. B. Mikołajczyk, A. Kurczewska, Difin, Warszawa.
- Nowak J., 2013, *Asymetryczne relacje banku i przedsiębiorstwa wobec zagrożenia upadłością*, Difin, Warszawa.
- Pluskota P., 2009, *Instytucje mikropożyczkowe europejskiej sieci mikrokredytowania jako element finansowania działalności gospodarczej*, [w:] *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, Mikrofirma 2009*, red. A. Bielawska, Uniwersytet Szczeciński, Zeszyty Naukowe nr 540, Szczecin.
- Polski Związek Funduszy Pożyczkowych, 2013, *Rynek funduszy pożyczkowych w Polsce. Raport 2012*, Warszawa.
- Strona internetowa Europejskiej Sieci Mikrofinansów (EMN): www.european-microfinance.org.
- Strona internetowa Niemieckiego Instytutu Mikrofinansowania (DMI): www.mikrofinanz.net.
- Ślązak E., 2010, *Uwarunkowania wzrostu awersji banków wobec ryzyka kredytowego na przykładzie sektora bankowego w Polsce*, [w:] *Ryzyko w finansach i bankowości. Studia finansów i bankowości*, red. B. Filipiak, M. Dylewski, Difin, Warszawa.

MICROCREDIT MARKET. POLISH AND GERMAN FRAMEWORK

Summary: Microcredit market is complementary to the traditional banking sector as it covers financial services for SMEs and beginner entrepreneurs. SMEs have particularly lacked access to credit products offered by commercial banks. The reason for that is information asymmetry and higher risk of lending which SMEs will generate. To overcome these difficulties the countries of Western and East-Central Europe become involved in the development of the microfinance sector by creating more favourable business conditions or supporting emerging institutions. The entities which build the microcredit sector in Europe are European Microfinance Network and the European Union. This article aims to present the European microfinance sector, especially legal and institutional measures in Poland and Germany.

Keywords: microcredit, microfinance, financial exclusion, SME sector.